

a-Adin

Nauka dziedzictwa kulturowego z wykorzystaniem sztuki
Nauka języka poprzez innowacje dydaktyczne

Sztuka i Moda - Głowy Wawelskie

Wizyty w muzeach to doskonały sposób na połączenie nauczania języka i sztuki. Ale co zrobić, jeśli w pobliżu nie ma żadnych interesujących muzeów? Tutaj dobrą alternatywą są wirtualne muzea. Podczas tego warsztatu chcemy pokazać, w jaki sposób łatwo dostępne zasoby internetowe publikowane przez muzea mogą być wykorzystywane do szerokiej gamy działań edukacyjnych opartych na sztuce.

Sztuka i moda – Głowy Wawelskie PL

Profil uczestników: dorośli i dzieci od 12 lat

Maksymalna liczba uczestników: 20 osób

Czas: 4–5 godzin

Materiały: komputer z dostępem do Internetu, projektor (opcjonalnie), materiały do rysowania lub malowania, nakrycia głowy (np. szaliki, tkaniny, kapelusze, czapki, spinki do włosów), wydrukowane lub narysowane materiały wizualne i teksty

Umiejętności językowe: słownictwo, mowa, czytanie i pisanie

Inne umiejętności: historia mody, rysowanie lub malowanie, przedstawienie teatralne, historia, sztuka i historia sztuki

Poziom: Od A2 do C2

Developed by / Origin / Original language: Rupert Hasterok, Comparative Research Network e. V. – English

PRZEDSTAWIENIE GŁÓW WAWELSKICH
Z ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W KRAKOWIE

Czas: 15-25 min

Materiały: wydrukowane
materiały informacyjne,
komputer z dostępem do
Internetu, projektor
(opcjonalnie)

Aktywność 1 krok po kroku

1. Ustaw komputer, a w przypadku większej grupy, także projektor lub przygotuj materiały informacyjne.

2. Przywitaj uczestników

Przywitaj wszystkich na warsztatach i wyjaśnij ich charakter i cel. Jeśli uczestnicy jeszcze się nie znają się, możesz zorganizować krótki icebreaker, podczas którego będą mieli okazję zaprezentować się i poznać wzajemnie.

3. Opowiedz historię Główn Wawelskich

Krótko zapoznaj uczestników z historią drewnianych rzeźbionych głów, które zdobią sufit Sali Poselskiej na Zamku Królewskim w Krakowie, korzystając z zasobów internetowych dostępnych na stronie Wirtualnego Muzeum Małopolski (patrz poniżej). Możesz na przykład zapytać ich, czy słyszeli już o głowach wawelskich lub odwiedzili zamek królewski. Dostosuj swoją prezentację do grupy docelowej, ale nie wdawaj się jeszcze w zbyt wiele szczegółów. Jeśli pokazujesz reprodukcję wyrzeźbionej głowy, unikaj używania takiej, która pojawi się w następnym ćwiczeniu.

*Uczennica z wieńcem różanym
(Xawer Dunikowski 1927)*

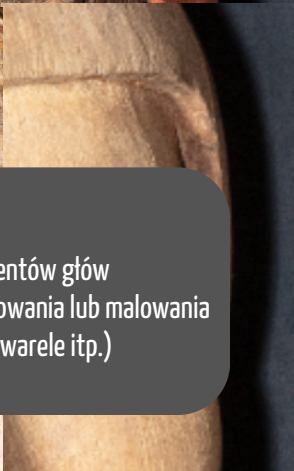
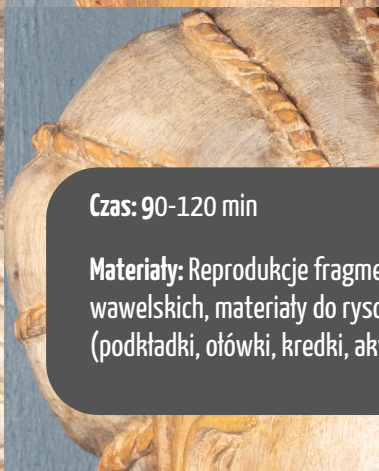
W zachowanym kontrakcie z 1535 roku warsztat mistrza Sebastiana Tauerbacha otrzymał zlecenie na wykonanie drewnianych kasetonów, 194 rzeźbionych głów i 194 rozet do Sali Poselskiej Zamku Królewskiego na Wawelu w Krakowie, przy czym nie wspomniano o sposobie ich rozmieszczenia. Trzech malarzy miało pokryć rzeźbione elementy kolorami i złoceniami. Jednak gdy dzieło było już niemal ukończone, zniszczył je pożar, który wybuchł na wawelskim wzgórzu w październiku 1536 roku. Drugi strop, zbudowany w kolejnych latach, przetrwał aż do początków XIX wieku, kiedy to okupacyjne wojska austriackie przekształciły pomieszczenia zamku w koszary wojskowe. Sufit został usunięty, a rzeźby rozproszone. Część z nich ocalała Izabela Czartoryska i przechowała w swoim gotyckim domu w Puławach; zostały one później skonfiskowane przez Rosjan i wysłane do Moskwy, a następnie zwrócone przez bolszewików w maju 1922 r. po traktacie ryskim (1921). Inne rzeźby trafiły do rodziny Tarnowskich w Krakowie. W sumie zachowało się tylko 30 głów. W 1927 r. 30 ocalałych głów - mniej niż jedna szóstka - zostało zamontowanych w nowo zamontowanym suficie wykonanym przez Władysława Kamińskiego na prośbę konserwatora Adolfa Szyszko-Bohusza w miejscu, które stało się Salą Poselską. Współczesne wersje wawelskich głów (patrz poprzednia strona) wykonał w 1924 r. Xawer Dunikowski.

Badacze od dawna spekulują na temat znaczenia wawelskich głów, tego, kogo przedstawiają, czy były alegoriami, w jaki sposób są związane z tematami astrologicznymi lub mogły ilustrować powszechną wówczas naukę o charakterze. Oczywiście jest to, że przedstawiają one modne nakrycia głowy z okresu wczesnonowożytnego, ale także z wcześniejszych czasów historycznych, a nawet mitologicznych, tak jak były one wówczas postrzegane. Jedną z zalet, jaką oferują historykom kostiumów, jest ich trójwymiarowy charakter, który wydobywa szczegóły niewidoczne na współczesnych obrazach, rycinach i innych dziełach sztuki. Nawet jeśli przedstawiona jest tylko głowa i szyja, mówią nam one wiele o przedstawionych osobach.

Zasoby internetowe

- Na portalu [Wirtualne Muzea Małopolski](#) znajdują się zdigitalizowane wizerunki wawelskich głów, w tym trójwymiarowy model stropu Sali Poselskiej, pozwalający przyrzeć się głowom z różnych perspektyw, a także opisy głów w języku polskim i angielskim. Można tam również znaleźć artykuł w języku angielskim Anny Wyszyńskiej „[Keep your head](#)” na temat mody i głów wawelskich, który został wykorzystany w tym module edukacyjnym, oraz prezentację w języku polskim tej samej autorki „[To się na głowie nie mieści!](#)” na temat mody historycznych nakryć głowy.
- Irena Turnau Słownik Ubiorów (1999) to słownik polskich terminów technicznych dotyczących strojów historycznych od średniowiecza do XIX wieku, który można wykorzystać do stworzenia glosariusza lub listy słownictwa. Kopia cyfrowa jest dostępna [tu](#).
- Valerie Cumming, C. W. Cunnington and P. E. Cunnington (2010) [The Dictionary of Fashion History](#) [tu](#) można zapoznać się z angielskimi terminami
- Kazimierz Kuczman (2004) [Renesansowe głowy wawelskie](#), Kraków: Zamek Królewski na Wawelu - Państwowe Zbiory Sztuki, 2004. (Kopia cyfrowa jest dostępna w bibliotece cyfrowej Polonia [tu](#).)
- Przemysław Bociąga ‘A View from the Top: The Heads of Wawel’ to blog podróżniczy poświęcony głowom wawelskim na [stronie 3 Seas Europe](#).
- [Tu](#) można obejrzeć film o rzeźbionych głowach wykonanych przez Xawera Dunikowskiego w 1924 roku.

PUŚĆ WODZE FANTAZJI!

Czas: 90-120 min

Materiały: Reprodukcje fragmentów głów wawelskich, materiały do rysowania lub malowania (podkładki, ołówki, kredki, akwarele itp.)

Puść wodze fantazji!

Aktywność 2 krok po kroku

a - A D! N

1. Wytłumacz zadanie

Rozdaj każdemu uczestnikowi wydrukowaną reprodukcję fragmentu głowy wawelskiej, jak pokazano na poprzedniej stronie (w większej grupie kilkoro uczestników może mieć ten sam fragment). Wykorzystaj dostarczone fragmenty lub inne przygotowane przez Ciebie. Poproś uczestników, aby narysowali lub namalowali pełną głowę tak, jak ją sobie wyobrażają, używając udostępnionych im przyborów. Aby pomóc niedoświadczonym artystom, możesz dostarczyć szablony głowy z jej głównymi cechami, takimi jak oczy, nos i usta.

2. Prezentacja wyobrażonych głów

Zbierz uczestników w kręgu i poproś każdego lub niektórych z nich, aby zaprezentowali swoje dzieło sztuki, nadając przedstawionej osobie imię, przywołując niektóre z jej cech i wyjaśniając swoje wybory estetyczne. Kim może być ta osoba? Dlaczego nosi to konkretne nakrycie głowy lub konkretną fryzurę?

3. Porównanie z oryginalnymi Głowami Wawelskimi

Pokaż uczestnikom reprodukcje oryginalnych głów na ekranie lub przypnij wydrukowane wersje na ścianie obok rysunków lub obrazów. Poproś ich o opisanie głów. Jakie formy i kolory dominują? Jakich materiałów użyto? Uzupełnij ich obserwacje, korzystając z opisów każdej głowy opublikowanych na stronie internetowej. Dla wsparcia językowego możesz rozdać listę słownictwa z nazwami kolorów, materiałów i bardziej technicznych terminów związanych z modą.

CZYJA TO GŁOWA?

Czas: 60-90 min

Materiały: reprodukcje głów
wawelskich

1. Krótkie wprowadzenie

Wykorzystaj w tym ćwiczeniu tekst Anny Wyszynskiej „To się na głowie nie mieści!”. W ten sposób wyjaśnij uczestnikom, że moda może być traktowana jako długa sekwencja stylów osobistego wyglądu w czasie, niektóre krótkotrwałe, inne wydające się niemal ponadczasowe, takie jak wawelska głowa filozofa po lewej stronie poprzedniej strony. Style te mówią nam wiele o tym, kim jest dana osoba i jak chce być postrzegana przez innych. Nawet sama głowa jest bogatym źródłem informacji. Historycy sztuki zauważyli, że wawelskie głowy reprezentują bardzo różne typy osób i zasugerowali, że zachowane rzeźbione głowy należą do jednej z trzech kategorii: „archaicznej” (np. starożytnej lub biblijnej), »współczesnej« (typowej dla pierwszej połowy XVI wieku) lub „mitologicznej”. Te ostatnie charakteryzują się wyimaginowanymi atrybutami, takimi jak skrzydlaty klejnot noszony przez kobietę przedstawioną po prawej stronie poprzedniej strony

2. Gra w odgadywanie

Zgromadź uczestników wokół stołu, na którym rozłożyłeś reprodukcje głów wawelskich, lub przed ścianą, do której je przymocowałeś. Następnie poproś ich o odgadnięcie, do której z trzech kategorii może należeć dana głowa, jaką osobę może reprezentować i dlaczego tak uważają. Omów wyniki z grupą.

3. Jak historycy sztuki interpretują wawelskie głowy?

Ostatnim krokiem jest przedstawienie, w jaki sposób historycy sztuki i historycy interpretowali głowy wawelskie i z jakich źródeł korzystali - obrazy historyczne lub ilustrowane podręczniki z okresu wczesnego polskiego renesansu i wcześniejszych czasów. Tutaj skupiamy się na głowach współczesnych. Poniżej znajduje się kilka przykładów, ale nie krępuj się wybrać innych. Nie zapomnij jasno wyjaśnić trudnych terminów technicznych, z którymi uczestnicy mogą nie być zaznajomieni lub zapewnić im wydrukowany słowniczek lub listę słownictwa.

Czy to może być głowa zakonnicy?

W późnym średniowieczu od wszystkich zamężnych kobiet i wdów oczekiwano zakrywania włosów, szyi i dekoltu, a czasem także części twarzy. Włosy były ciasno upinane z tyłu głowy, a następnie przykrywane czepkiem lub chustą przed nałożeniem na głowę czepca. Tak zwana poduszka lub czapka zakładana na włosy zakrywała również czoło i uszy. Tańsze wersje były wykonane z lnu, droższe z brokatu haftowanego srebrem, złotem i perłami.

Przedstawiona tu chusta, przypominająca przyłbicę hełmu, nazywana jest podwiką. Była ona powszechnie noszona przez kobiety w Wielkopolsce, ale także w Małopolsce, jak pokazano poniżej na "Portrecie królowej Anny Jagiellonki w stroju wdowim" autorstwa malarza Marcina Kohera, który przebywał na dworze w Krakowie. Jak wszędzie na początku XVI wieku w Europie Środkowej, zakrywał on podbródek, policzki i usta, ale szyja i dekolot były odsłonięte. Podwika przetrwała w habitach zakonów żeńskich przez co najmniej kolejne dwa stulecia.

Portret królowej Anny Jagiellonki
w stroju wdowim

*Kobieta w powijce zasłaniającej
usta*

Kobieta w czepku

Poduszkowy czepek typu niemieckiego

W tym kobiecym nakryciu głowy włosy są widoczne po bokach twarzy, a szyja i dekolt nie są już zakryte. Czepek ozdobiony jest promieniście wszytymi, skręconymi złotymi sznurkami. Na krawędzi czepka dodano klapkę, czyli billiment – pas tkaniny haftowany metalowymi nićmi i perłami. Takie billimenty, które w XVI wieku nazywano również na inne części ubioru (mankiety koszul, dekolty, spódnice itd.), bywały czasem zdobione literami układającymi się w motto lub anagram.

Historycy zidentyfikowali tę głowę jako portret damy dworu lub mieszcanki, czyli przedstawicielki zamożnego mieszczaństwa. Tego rodzaju czepki poduszkowy rzeczywiście można odnaleźć na licznych niemieckich obrazach i grafikach z XV i XVI wieku. Od późnego średniowiecza czepki zaczęły się szybko zmieniać, co w XVI wieku doprowadziło do wykształcenia się charakterystycznych lokalnych stylów. Jednocześnie spowodowało to dużą różnorodność czepków, co można zaobserwować w kobiecych nakryciach głowy na Ołtarzu Mariackim autorstwa Wita Stwosza w Krakowie.

Siateczkowy czepek włoskiego pochodzenia

Ten czepek w stylu włoskim noszony jest z tyłu głowy, a kręcone włosy opadają na czoło i boki twarzy. Jediną ozdobą są brosza oraz prosta klapka na krawędzi czepka. Uważa się, że przedstawiona głowa należy do damy dworu z orszaku królowej. Podobny czepek siateczkowy można zobaczyć na drzeworytniczym portrecie królowej Bony Sforzy autorstwa Decjusza z około 1518 roku (zob. poniżej).

Królowa Bona Sforza

Historycy przypisali głowy wawelskie przedstawieniom osób żyjących w tamtych czasach lub reprezentantom ówczesnych grup społecznych, podczas gdy inni badacze podkreślali związki z ówczesną nauką o charakterach lub tematyką astrologiczną. W szczególności tę głowę powiązano z planetą Wenus.

a-AQ!N

Panna w czepek z siatki

Młoda kobieta w kapeluszu ozdobionym piórami strusia

Egzotycznie materiały do dekoracji

Oprócz czepków, kobiety renesansowe nosiły również kapelusze i berety, które zakładały bezpośrednio na luźne włosy lub na czepki. Berety, podobne do dzisiejszego beretu baskijskiego, to rodzaj kapelusza o stosunkowo dopasowanej koronie i wąskim, zawiniętym (często pociętym) rondzie. Renesansowe berety były bardziej płaskie i miały szeroką różnorodność rond, których szczeliny często ozdobione były związanymi sznurkami i tarczami. Pióra strusia były prestiżową ozdobą, wprowadzoną do Europy dzięki handlowi z Afryką. W XV wieku były tak rzadkie, że nosili je tylko ludzie najwyższej rangi, szczególnie w hełmach męskich, noszonych podczas parad i turniejów, zanim powoli zostały zaadaptowane przez modę mieszczańską. Na głowie po lewej stronie, zdobią czerwony kapelusz, utrzymywany na upiętych włosach za pomocą paska lub wstążki, co można zobaczyć na trójwymiarowym modelu głów wawelskich dostępnym na stronie internetowej. Historycy przypuszczają, że przedstawiona głowa należy do damy dworu w królewskim orszaku.

Nakrycie głowy dla potężnych i zamożnych

To, co wygląda jak turban, w rzeczywistości jest związanym czepkiem, siateczkowym czepkiem lub snoodem, ozdobionym na przodzie rozetą, noszonym tutaj przez mężczyznę z przyszywaną brodą. Takie snoody były powszechnie spotykane w Małopolsce na głowach mężczyzn na dworze jagiellońskim lub zamożnych mieszczan. Liczne przykłady takich nakryć głowy można znaleźć na portretach malowanych, grawerowanych lub medalionowych Króla Zygmunta I Starego (1506–1548) i jego doradców, Kanclerza Krzysztofa Szydłowieckiego oraz Wojciecha Olbracht Gasztołda, a także królewskiego bankiera Sewerina Bonera. Historycy wywodzą snood z Niemiec, być może z mody w Norymberdze, podczas gdy inni zakładają wpływy włoskie, jak w przypadku czepka kobiecego, który wcześniej został przedstawiony. Astrologiczna interpretacja łączy tę głowę z Jowiszem lub

Mężczyzna w czepku siateczkowym

*Portret Zygmunta I Starego,
Króla Polski i Wielkiego Księcia
Litewskiego,
autorstwa Hansa von Kulmbacha*

*Mężczyzna w kapeluszu na
czepku z częścią nausznikową*

Podwójne nakrycie głowy

Już w średniowieczu mężczyźni nosili lniany czepkę w domu, a na zewnątrz zakładali kapelusz na wierzch. Ten mężczyzna z wąsami nosi czarny czepkę z uszami, na który nałożony jest rodzaj czerwonego beretu. Rzeźbiona głowa mogła być inspirowana postacią dworzanina, szlachcica, urzędnika lub mieszczanina. Inne głowy wawelskie przedstawiają podobne niskie i płytke kapelusze. Ta poniżej szczególnie przypisywana jest członkowi rodziny Habsburgów z powodu wyraźnie zaznaczonego podbródka i opadającej dolnej wargi. Niemniej jednak, nie jest pewne, czy rzeźba przedstawia cesarza Ferdynanda I Habsburga, ojca Zygmunta II Augusta, cesarza Karola V, Maksymiliana I czy inną osobę. W każdym razie, od XIV wieku moda dworska inspirowała różnorodność nakryć głowy w całej Europie.

Młodzieniec w płaskim nakryciu głowy

Mądry urzędnik?

Ten mężczyzna nosi filcowy kapelusz z zawiniętym rondem. Wypukłe szwy, które łączą cztery kawałki materiału, są wyraźnie widoczne. Przyszyżona broda otaczająca wyrazistą twarz sugeruje podeszły wiek, a więc mądrość. Uważa się, że głowa ta przedstawia urzędnika. Przypuszcza się również, że jest związana z wpływem planety Mars.

Chłopak w czapce

Prosty czepek młodego mężczyzny

Realistyczne cechy tego nastoletniego chłopca, z dużymi, szeroko otwartymi oczami, prostym nosem i wyrazistymi wargami, wynikają z lekko przekrzywionego czepek. Sugerowano, że przedstawia on lokaja.

Brodaty mężczyzna w kapeluszu z zawiniętym rondem

JAK WYGLĄDAŁYBY GŁOWY WAWELSKIE DZISIAJ?

Czas: 50-60 min

Materiały: Różne rodzaje
kapeluszy i czepków, chust,
biżuterii kostiumowej, wsuwek do
włosów, makijażu itd.

Jak wyglądałyby głowy wawelskie dzisiaj?

Aktywność 3 krok po kroku

1. Wprowadzenie do aktywności

Poproś uczestników, aby wyobrazili sobie, jak wyglądałyby współczesne głowy? Jakie byłyby główne różnice i podobieństwa w modzie w porównaniu z okresem średniowiecza i renesansu? Czy kapelusze i czepki są nadal noszone tak często? Czy w ciągu całego roku? A może również w pomieszczeniach? Jakie materiały dominują dzisiaj? Co z fryzurami i w przypadku mężczyzn, zarostem? Co to mówi o sposobie, w jaki ludzie przedstawiają siebie lub chcą być postrzegani? Czy moda jest nadal silnie związana ze statusem społecznym? W średniowieczu i wczesnej nowożytności istniały tzw. prawa strójne, które określały, co dana osoba mogła lub nie mogła nosić. Jakie czynniki kształtują dzisiaj wybór mody?

Przykłady współczesnych nakryć głowy i fryzur

2. Wystylizuj głowę

Poproś uczestników, aby wybrali spośród dostępnych materiałów i stworzyli własne modne nakrycie głowy, a jeśli to możliwe – także fryzurę. Następnie zaproś ich do zaprezentowania własnej pracy grupie, odnosząc się do dokonanych wyborów modowych oraz przyjmując język i mowę ciała charakterystyczne dla przedstawianej postaci. Pozostali członkowie grupy mogą komentować lub zadawać pytania.

3. Stwórz żywy obraz

Na zakończenie tej aktywności poproś uczestników, aby utworzyli żywy obraz, czyli ustawili się w milczeniu i bez ruchu w scenie, w której wymyślone postacie mogłyby ze sobą wchodzić w interakcje w realistycznej, codziennej sytuacji.

ZALECENIA DLA NAUCZYCIELI I
EDUKATORÓW

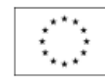

Przygotowanie:

- Zapoznaj się z zasobami internetowymi, z których będziesz korzystać.
- Przygotuj szczegółowy scenariusz lekcji dostosowany do swojej grupy odbiorców i zdecyduj, czy warsztaty chcesz poprowadzić po polsku, czy po niemiecku.
- Stwórz słowniczek lub listę słownictwa technicznego związanego z kostiumami, kolorami i tkaninami – jako materiał do rozdania, w razie potrzeby z tłumaczeniami.
- Zastanów się, czy wolisz pokazywać obrazy na ekranie, czy za pomocą wydruków.
- Upewnij się, że uczestnicy przyniosą własne materiały do malowania lub rysowania, albo zapewnij je na miejscu.
- Z wyprzedzeniem poproś uczestników, aby na trzecią część zajęć przynieśli różne modne nakrycia głowy i akcesoria.

Oczekiwane wyniki:

- Uczestnicy ćwiczą słownictwo oraz wypowiedzi ustne, używając ich w różnych kontekstach.
- Nowe słownictwo jest lepiej zapamiętywane dzięki towarzyszącym mu kreatywnym aktywnościom.
- Uczestnicy pogłębiają wiedzę na temat sztuki i mody polskiego renesansu oraz historii ubioru.
- Rozwijają kreatywność oraz umiejętności miękkie, takie jak praca zespołowa i komunikacja.

Adaptacja/Zastosowanie metody

- **grupa o różnym stopniu znajomości języka**

Warsztaty mogą być prowadzone w języku dziedzictwa lub w języku większościowym, z elementami tego pierwszego – w zależności od poziomu biegłości uczestników. Jeśli poziomy te znacznie się różnią, rozważ pracę w tandemie lub małych grupach (np. dzieci z rodzicami). W razie potrzeby parafrazuj trudne słowa lub zdania w prostym języku albo podaj tłumaczenia.

- **inne języki**

Podobne aktywności oparte na wirtualnych muzeach mogą być prowadzone w innych językach, wykorzystując ten moduł edukacyjny jako szablon, jednak będzie to wymagać znacznie większego przygotowania – m.in. znalezienia odpowiednich zasobów internetowych oraz opracowania planu lekcji.

- **opcje dwujęzyczne/wielojęzyczne**

Aktywności mogą zostać dostosowane do dwujęzycznych lub wielojęzycznych środowisk. W tym drugim przypadku należy przygotować listy słownictwa lub słowniczek w kilku językach, a kontekst historyczny musi zostać wyraźniej przedstawiony, ponieważ uczestnicy mogą nie znać bardziej szczegółowych odniesień do polskiej kultury i historii, chociaż trendy mody mają miejsce w kontekście ponadnarodowym.

- **kontekst kulturowy**

Sztuka i moda przekraczają granice we wczesnonowoczesnej Europie i częściowo poza nią. Ponadto, Renesansowa Polska i Rzeczpospolita Obojga Narodów stanowią kluczowe momenty w historii Europy.

- **inne grupy wiekowe**

Warsztaty zostały zaprojektowane z myślą o młodzieży i dorosłych, którzy mają przynajmniej podstawowe zainteresowanie sztuką i modą. Można je dostosować do młodszych dzieci, upraszczając zadania i ograniczając słownictwo do minimum. Można również zastąpić zadania wymagające umiejętności pisania poprzez głośne powtarzanie tytułów. Warto także zmniejszyć liczbę zdjęć do wyboru, organizując dzieci w małych grupach. Podczas sesji fotograficznej upewnij się, że każda grupa dzieci ma przydzieloną osobę dorosłą.

- **wersja do użytku na zewnątrz**

Z wyjątkiem ostatniej aktywności, warsztaty muszą odbywać się w pomieszczeniach. Mogą jednak stanowić przygotowanie do wizyty w Zamku Wawelskim (np. podczas zaplanowanej wycieczki lub podróży do Krakowa) lub w innym muzeum czy na wystawie o podobnej tematyce.

- **wersja online/ mieszana**

- Ustawienia online lub mieszane są możliwe, ale będą wymagały dostosowania i mogą prowadzić do mniejszej interakcji między uczestnikami.
- Aby uniknąć długich sesji online, aktywności powinny być podzielone, a niektóre zadania zaplanowane jako prace domowe. Uczestnicy spotkaliby się online tylko na prezentacjach prowadzącego oraz do omówienia indywidualnych wyników w sesji plenarnej.
- Nauczanie zdalne wymaga większej samodyscypliny i samodzielnelnego uczenia się, co ogranicza uczestnictwo do starszych dzieci i dorosłych.

- **wyzwania**
- Chociaż głowy wawelskie, dzięki swoim realistycznym cechom, są dostępne bez potrzeby wcześniejszej wiedzy na temat sztuki czy historii, niektórzy uczestnicy mogą nie mieć motywacji do zgłębiania bardziej technicznych aspektów. Aktywności powinny więc być dostosowane, aby uwzględnić wszystkich członków publiczności, szczególnie w mieszanych grupach starszych i młodszych uczestników lub w grupach o bardzo nierównych poziomach biegłości w języku dziedzictwa.
- Aby uniknąć trudności w zrozumieniu przez mniej zaawansowanych uczestników w grupie o różnych poziomach biegłości językowej, trzymaj się listy słów, które udostępnisz uczestnikom.
- **możliwości dla rodziców**
- Rodzice zainteresowani tematem mogą wspólnie z dzieckiem lub dziećmi zgłębiać temat głów wawelskich, sztuki i mody, najlepiej podczas warsztatów międzypokoleniowych, ale będą potrzebować czasu na przygotowanie – co nie zawsze jest oczywiste! – oraz podstawowej wiedzy na temat historii i kultury Polski lub mody, jeśli chcą przeprowadzić warsztaty samodzielnie.

Tags:

reading, spelling, writing, speaking, pronunciation, listening, vocabulary, syntax, creativity, artistic skills, organisation, orientation, non-verbal expression, cultural, intercultural, digital skills, self-confidence, intergenerational, science-related, body movements, painting, singing, theatre, collage, 1 kid activity, 2 and + kids activity

Lesen, Rechtschreibung, Schreiben, Sprechen, Aussprache, Zuhören, Wortschatz, Syntax, Kreativität, künstlerische Fähigkeiten, Organisation, Orientierung, nonverbaler Ausdruck, kulturelle, interkulturelle, digitale Fähigkeiten, Selbstvertrauen, generationsübergreifend, wissenschaftsbezogen, Körperbewegungen, Malerei, Gesang, Theater, Collage,

lecture, orthographe, écriture, expression orale, prononciation, écoute, vocabulaire, syntaxe, créativité, compétences artistiques, organisation, orientation, expression non verbale, culturelle, interculturelle, numérique, confiance en soi, intergénérationnel, scientifique, gestuelle, peinture, chant, théâtre, collage

czytanie, ortografia, pisanie, mówienie, wymowa, słuchanie, słownictwo, składnia, kreatywność, zdolności artystyczne, organizacja, orientacja, ekspresja niewerbalna, kulturowe, międzykulturowe, umiejętności cyfrowe, pewność siebie, międzypokoleniowe, związane z nauką, ruchy ciała, malarstwo, śpiew, teatr, kolaż,

citire, ortografie, scris, vorbire, pronunție, ascultare, vocabular, sintaxă, creativitate, abilități artistice, organizare, orientare, exprimare non-verbală, culturale, interculturale, abilități digitale, încredere în sine, intergeneraționale, legate de știință, mișcări ale corpului, pictură, cânt, teatru, colaj, olvasás, helyesírás, írás, beszéd, kiejtés, hallgatás, szókincs, szintaxis, kreativitás, művészi készségek, szervezés, tájékozódás, non-verbális kifejezés, kulturális, interkulturális, digitális készségek, önbizalom, generációk közötti, tudományhoz kapcsolódó, testmozgások, festészet, éneklés, színház, kollázs,

القراءة، التهجئة، الكتابة، التحدث، النطق، الاستماع، المفردات، بناء الجملة، الإبداع، المهارات الفنية، التنظيم، التوجيه، التعبير غير اللفظي، الثقافية، بين الثقافات، المهارات الرقمية، الثقة بالنفس، بين الأجيال، المتعلقة بالعلم، حركات الجسم، الرسم، الغناء، المسرح، الكولاج،

читання, правопис, письмо, говоріння, вимова, аудіювання, словниковий запас, синтаксис, креативність, художні навички, організація, орієнтація, невербальне вираження, культурні, міжкультурні, цифрові навички, впевненість у собі, між поколіннями, пов'язані з наукою, рухи, тіла, живопис, спів, театр, колаж

Źródła obrazów

Wszystkie zdjęcia sufitu wawelskiego i jego rzeźbionych głów zostały opublikowane na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (CC-BY 3.0 PL) i mogą być swobodnie wykorzystywane pod warunkiem odpowiedniego oznaczenia źródła, np. Instytut Kultury Małopolskiej w Krakowie, licencja CC-BY 3.0 PL, creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl. Więcej informacji na temat zasad użytkowania strony Wirtualnych Muzeów Małopolski można znaleźć [tu](#).

Obrazy współczesnych nakryć głowy zostały stworzone przy pomocy oprogramowania opartego na sztucznej inteligencji, w tym przypadku Adobe Firefly.

Pozostałe obrazy są przypisane zgodnie z następującymi źródłami:

Portret Anny Jagiellonki autorstwa Marcina Kobera, Wikimedia Commons, Source: Stanisław Lorentz (1984). Muzeum Narodowe w Warszawie: malarstwo. Arkady. [ISBN 83-21332-01-3](#), p. 36

Królowa Bona Sforza, drzeworyt autorstwa Decjusza.s, Wikimedia Commons, Source: Decius I. L. De vetustatibus Polonorum liber I. De Jagellonum familia liber II. De Sigismundi regis temporibus liber III. Cracoviae, 1521

Portret Zygmunta I Starego autorstwa Hansa von Kulmbacha, Wikimedia Commons, [National Museum in Poznań](#).